

De les Unitats Didàctiques a les Situacions d'Aprenentatge: l'estudi d'una ciutat.

Maria Blay Rubio
Xosé Manuel Souto González

**Colección *Monografies i Aproximacions*
IUCIE, Universitat de València**

DIRECCIÓN:

Rosa Isusi-Fagoaga [IUCIE, Universitat de València]

COMITÉ EDITORIAL:

José Beltrán Llavador [Universitat de València], Ana M. Botella Nicolás [Universitat de València], Adela García-Aracil [INGENIO-CSIC, Universitat Politècnica de València] y Francesc J. Hernández Dobon [IUCIE, Universitat de València].

COMITÉ CIENTÍFICO NACIONAL E INTERNACIONAL:

Leandro Almeida [Universidade do Minho, Portugal], Rolf Arnold [Technische Universität Kaiserslautern, Alemania], Danguole Bylaite Salavéjienė [Vytautas Magnus University, Lituania], Lourdes Cilleruelo Gutiérrez [Universidad del País Vasco, España], Nadia Czeraniuk [Universidad Autónoma de Encarnación, Paraguay], Matias Denis [Universidad Autónoma de Encarnación, Paraguay], Francisco J. Escobar Borrego [Universidad de Sevilla, España], Inelvis Miranda Martínez [Universidad de Pinar del Río, Cuba], M^a del Valle de Moya Martínez [Universidad de Castilla La Mancha, España], Amparo Hurtado Soler [Universitat de València, España], Luis Hernán Errázuriz Larraín [Pontificia Universidad Católica de Chile, Chile], Alejandra Montané [Universitat de Barcelona, España], Silvia Monteiro [Universidade do Minho, Portugal], Esther Planells Aleixandre [INGENIO-CSIC, Universitat Politècnica de València, España], Emilia Maria da Trindade Prestes [Universidade Federal da Paraíba, Brasil], Esther Ruiz Palomo [Universidad de Burgos, España], Jorge Sastre [Universitat Politècnica de València, España] y Laura Verena Schaefer [Universidad Autónoma de Encarnación, Paraguay].

Colección Monografies i Aproximacions, n° 48

Título: *De les Unitats Didàctiques a les Situacions d'Aprenentatge: l'estudi d'una ciutat.*

Autoría: Blay Rubio, Maria y Souto González, Xosé Manuel

ISBN: 978-84-09-62390-7

URI: <https://www.uv.es/uvweb/institut-creativitat-innovacions-educatives/ca/publicacions/coHeccio-monografies-aproximacions-1286010343684.html>

© Del texto: los autores

© Diseño de portada: I. Blasco i Rovira

© EDITA: Instituto de Creatividad e

Innovaciones Educativas de la

Universitat de València, 2024

Impreso digitalmente a la UE

Se permiten la reproducción, distribución y la comunicación pública, siempre que se cite el título, el autoría y editorial y que no se haga con fines comerciales.

**Col·lecció *Monografies i Aproximacions*
IUCIE, Universitat de València**

DIRECCIÓ:

Rosa Isusi-Fagoaga [IUCIE, Universitat de València]

COMITÉ EDITORIAL:

José Beltrán Llavador [Universitat de València], Ana M. Botella Nicolás [Universitat de València], Adela García-Aracil [INGENIO-CSIC, Universitat Politècnica de València] y Francesc J. Hernández Dobon [IUCIE, Universitat de València].

COMITÉ CIENTÍFIC NACIONAL I INTERNACIONAL:

Leandro Almeida [Universidade do Minho, Portugal], Rolf Arnold [Technische Universität Kaiserslautern, Alemania], Danguole Bylaite Salavéjiene [Vytautas Magnus University, Lituania], Lourdes Cilleruelo Gutiérrez [Universidad del País Vasco, España], Nadia Czeraniuk [Universidad Autónoma de Encarnación, Paraguay], Matias Denis [Universidad Autónoma de Encarnación, Paraguay], Francisco J. Escobar Borrego [Universidad de Sevilla, España], Inelvis Miranda Martínez [Universidad de Pinar del Río, Cuba], M^{ra} del Valle de Moya Martínez [Universidad de Castilla La Mancha, España], Amparo Hurtado Soler [Universitat de València, España], Luis Hernán Errázuriz Larraín [Pontificia Universidad Católica de Chile, Chile], Alejandra Montané [Universitat de Barcelona, España], Silvia Monteiro [Universidade do Minho, Portugal], Esther Planells Aleixandre [INGENIO-CSIC, Universitat Politècnica de València, España], Emilia Maria da Trindade Prestes [Universidade Federal da Paraíba, Brasil], Esther Ruiz Palomo [Universidad de Burgos, España], Jorge Sastre [Universitat Politècnica de València, España] y Laura Verena Schaefer [Universidad Autónoma de Encarnación, Paraguay].

Col·lecció Monografies i Aproximacions, n° 48

Títol: De les Unitats Didàctiques a les Situacions d'Aprenentatge: l'estudi d'una ciutat.

Autoria: Blay Rubio, Maria y Souto González, Xosé Manuel

ISBN: 978-84-09-62390-7

URI: <https://www.uv.es/uwweb/institut-creativitat-innovacions-educatives/ca/publicacions/col·leccio-monografies-aproximacions-1286010343684.html>

© Del text: els autors

© Disseny de portada: I. Blasco i Rovira

© EDITA: Institut de Creativitat i

Innovacions Educatives de la

Universitat de València, 2024

Imprès digitalment a la UE

Es permet la reproducció, distribució i comunicació pública, sempre que es cite el títol, autoria i editorial i no siga amb finalitats comercials

**De les Unitats Didàctiques a
les Situacions d'Aprenentatge:**

l'estudi d'una ciutat

María Blay Rubio

Gea-Clío

Xosé M. Souto González

Gea-Clío i Universitat de València

©Textos: María Blay Rubio i Xosé Manuel Souto González
©Imatges i recursos: els seus autors, propietaris i dipositaris
Maquetació: Juan Carlos Colomer Rubio
ISBN: 978-84-09-62390-7
Imatge de portada: Dall-E 2.0

València, abril de 2024

ÍNDEX.....	3
Introducció	5
1.-UNA CONSTRUCCIÓ COL·LECTIVA DE LA INNOVACIÓ ESCOLAR.....	6
L'organització d'una Unitat Didàctica i Situació d'Aprenentatge	7
Les Unitats didàctiques i els problemes socials rellevants. Objectius i Competències	7
2.- APLICACIÓ A UN CAS PRÀCTIC. LA CIUTAT VISCUDA I ESTUDIADA.....	10
Metodologia.....	12
Instruments d'avaluació.....	16
Bibliografia.....	16
3.-RECURSOS PER A L'AULA. UNA PROPOSTA D'APRENTATGE	17
PRIMERA PART: Com podem definir la ciutat? (Activitats 1 i 2)	17
SEGONA PART: L'estudi de la morfologia, societat i política urbana. Treballem amb la informació de la nostra ciutat (Activitats 3, 4, 5 i 6)	22
TERCERA PART: Arribant a conclusions per fer un informe final (Activitats 7 i 8)	27
Referències bibliogràfiques	29
Proposta d'aula.....	31

Les experiències com a docents en Secundària, i formadors de professors en programes de formació inicial i contínua, ens ha permès concloure que un dels problemes més importants, per a poder exercir la professió, és l'organització d'una seqüència d'activitats amb materials adequats. Tant en les programacions que se sol·liciten per a les oposicions als cossos docents de Secundària, com en les activitats del Màster de Professorat de Secundària, apareix l'anàlisi d'una Unitat Didàctica i s'ha convidat a opositors i alumnat a formular una alternativa de seqüència d'activitats.

La seqüència d'activitats implica una metodologia didàctica, una manera de concebre la utilitat de l'aprenentatge. No sols es planteja la finalitat d'este, sinó també la manera de conducta des de l'ensenyament per a afavorir l'aprenentatge de l'alumnat. En el cas present es pretén abordar alguns problemes que estan ocults, o apareixen de manera marginal en l'actual currículum escolar de ciències socials; és el cas de la presència de les dones en la Història de l'Art, els murs invisibles que segreguen a algunes persones en la vida ciutadana, l'escassa presència de fets polèmics de la història d'Espanya (colonització al Marroc, la repressió franquista, la marginació dels "gitanos"). Són fenòmens que permeten explicar fets socials en les seues dimensions del temps i l'espai que li doten de categories explicatives.

Amb aquesta finalitat s'utilitzen una sèrie d'estratègies d'ensenyament (tècniques d'anàlisis de textos, indagació sobre imatges, construcció de gràfics, interpretació de mapes) i un conjunt de recursos que s'adapten a les finalitats expressades i a les estratègies que s'esperen desenvolupar, sempre que l'alumnat col·labore.

Aquesta publicació s'organitza en tres parts diferenciades. El primer epígraf explica el contingut d'una situació d'aprenentatge, també coneguda com a Unitat Didàctica en la tradició de Gea-Clío, en el projecte de la qual ens inscrivim. En segon lloc, realitzem un exemple d'una seqüència d'activitat perquè puga servir de referent de programació, que haurà d'adaptar el professorat al seu context didàctic per a desenvolupar i/o adaptar en E. Primària, Secundària Obligatoria i Batxillerat, en relació amb l'estudi de la ciutat, des d'una triple aproximació: morfològica, social i política, amb l'objectiu d'analitzar problemes de l'entorn local urbà que poden facilitar la seua solució a través de la participació ciutadana. Finalment, exposem una sèrie de recursos, materials i exercicis, com a exemple pràctic que es podria fer en ESO.

L'experiència educativa de la innovació espanyola, especialment en el primer i últim terç del segle passat, s'ha dut a terme per persones que s'agrupaven en col·lectius que proposaven la construcció de recursos materials i l'elaboració de metodologies que afavoriren la millora de l'aprenentatge per part de l'alumnat. L'experiència del grup IRES (García, 2000) o els que van formar part de Fedicaria (Duarte, 2015) han sigut una referència per al treball de més de trenta anys de Gea-Clío (Souto, 1999; Ramírez i Souto, 2017).

La tasca de la confecció d'una Unitat Didàctica és complexa, perquè pressuposa la combinació de les expectatives que tenen els alumnes sobre el seu aprenentatge i les exigències que es deriven de les prescripcions legals que ordenen els continguts educatius en el sistema escolar. Per això entenem que el resultat de l'experimentació d'una Unitat Didàctica pot suposar una duració superior al curs escolar. Es precisa, doncs, un temps de llarga duració per a organitzar idees i plantejar una seqüència d'activitats que afavorisca l'aprenentatge escolar. És un dels principals desafiaments amb els quals ens trobem el professorat en la llarga evolució de la nostra tasca professional.

En el cas present la Unitat Didàctica la seqüència d'activitats que es realitze a l'aula, es pot complementar amb una visita al *Museu L'ETNO* de València¹.

Una segona consideració que cal establir és la relativa al canvi de denominacions administratives. El que sempre hem considerat, des de Gea-Clío, una Unitat Didàctica ara s'anomena Situació de Aprenentatge, definida dins del Decret de la Generalitat Valenciana:

Situacions d'aprenentatge: situacions i activitats que impliquen el desplegament per part de l'alumnat d'actuacions associades a les competències específiques i a les competències clau i que contribueixen a la seua adquisició i desenvolupament. La capacitat d'actuació de l'alumnat en enfrontar-se a una situació d'aprenentatge requereix mobilitzar tota mena de coneixements implicats en les competències específiques, com ara els conceptes, els procediments, les actituds i els valors. (**article 2. DECRET 107/2022**, de 5 d'agost, del Consell, pel qual s'estableix l'ordenació i el currículum d'Educació Secundària Obligatoria).

És a dir, és una seqüència d'activitats en un context planificat i estructurat pel professorat, tal com apareixia a les Unitats Didàctiques; més específicament una situació d'aprenentatge s'equipara a una seqüència de tasques i exercicis amb una finalitat, com mostrarem en cada activitat. Al cas present estudiem fenòmens urbans de la Comunitat Valenciana, amb el recolzament d'una visita al Museu si cal.

¹L'ETNO, *Museu Valencià d'Etnologia de València*, en el Centre Cultural Beneficència disposa d'una exposició permanent sobre la ciutat: "Local i Global". En la pàgina web del Museu L'ETNO, hi ha disponible una guia didàctica. Els textos que presentem en este text corresponen a una selecció de l'exposició permanent esmentada, no obstant, la seua numeració s'ha modificat per adaptar-la a la seqüència didàctica dels exercicis. Enllaç a guia de L'ETNO: <https://letno.dival.es/es/exposicion/exposicion-permanente/la-ciudad-global-y-local>

L'organització d'una Unitat Didàctica i Situació d'Aprenentatge

Dins del context legal de la LOMLOE (Llei orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació) hem decidit abordar l'estudi de la ciutat com una situació d'aprenentatge, tal com es recull en les normatives legals.

Des de totes les matèries o àmbits s'ha de promoure la ciutadania democràtica i la consciència global, amb voluntat d'educar persones crítiques i compromeses en la millora del seu entorn i en la consecució d'un futur sostenible per a tots d'acord amb els Objectius de Desenvolupament Sostenible (Art. 6.2. Decret Generalitat).

En tots els casos, l'objectiu és crear una seqüència lògica en el qual els estudiants puguin aprendre de manera significativa i rellevant, fomentant la seua curiositat, creativitat i capacitat per a resoldre problemes. Esta tradició del foment de la motivació pel propi aprenentatge apareix ja en els fonaments i activitats de l'Escola Moderna en els primers decennis del segle XX i dels grups d'innovació en la segona meitat del mateix segle. Com sempre han defensat els moviments de renovació pedagògica, els canvis i la innovació procedeixen del professorat i no de les lleis. En qualsevol cas, les normatives legals permeten avalar les decisions dels grups d'innovació, com aquest cas.

Les Unitats didàctiques i els problemes socials rellevants. Objectius i Competències

Les Unitats Didàctiques (o Situacions d'Aprenentatge) constitueixen un dels millors exemples en els quals podem relacionar les teories educatives amb les pràctiques escolars. A continuació, indiquem algunes decisions que s'han de tindre en compte en el moment d'elaborar i posar en pràctica una Unitat Didàctica, que es considera una manera d'organitzar el procés d'ensenyament-aprenentatge des d'uns principis teòrics-legals i amb el suport d'uns materials didàctics, com es reflecteix en la Taula 1. Amb això no pretenem establir un document normatiu, sinó mostrar la complexitat d'esta tasca en el marc d'una programació curricular. Pretenem que estes anotacions puguin servir al professorat al moment d'adoptar les seues decisions per programar un curs escolar.

Taula 1. Elements d'una Unitat Didàctica i el seu valor formatiu. Elaboració pròpia

Elements d'una Unitat Didàctica	Indicacions/Observacions per a la presa de decisions en la seua elaboració
Presentació de la unitat Temàtica o centre d'interès Curs, cicle i àrea Es justificaran els criteris de selecció en relació amb la programació, estratègies metodològiques i instruments d'avaluació, amb un marc teòric adequat	a) relacionar l'U.D. amb la problemàtica social i el paper de l'educació en la seua solució b) relació amb els continguts científics de la matèria i la seua organització curricular segons la normativa vigent c) Les competències educatives en la temàtica seleccionada. Relació amb altres matèries escolars d) La duració de la unitat didàctica perquè siga coherent amb la metodologia
Objectius didàctics. Competències: Claus i Específiques Criteris d'avaluació	a) Finalitats del saber escolar i en concret del coneixement històric i geogràfic b) Capacitats teòriques de l'alumnat per a aprendre. Relació de continguts i capacitats, habilitats i destreses c) Establir una correlació entre competències, criteris d'avaluació i les activitats programades d) Objectius d'aprenentatge seqüenciats
Continguts Sabers Bàsics	a) la selecció de continguts b) la relació dels continguts amb la formació de blocs explicatius que expressen problemes escolars
Metodologia Seqüència i tipus d'activitats Recursos didàctics	a) Recursos i tècniques (comentaris de textos, lectura de imatges, mapes) b) Estratègies d'ensenyament per a facilitar l'aprenentatge c) Activitats i tasques amb els seus recursos
Eines d'avaluació A l'inici de la U.D. Seguiment de la U.D. Al final	a) Implementació dels criteris d'avaluació: aprenentatge de l'alumnat, valoració d'estratègies docents i materials b) Concreció dels criteris de qualificació de l'alumnat, les seues eines i percentatges: quadern de classe, dossier, intervencions orals, tipus de proves... c) Els informes a les famílies per a indicar com es va desenvolupant el procés d'aprenentatge de l'alumnat d) Atenció a l'alumnat amb dificultats d'aprenentatge
Bibliografia Fonts documentals	a) La utilització de bibliografia. b) Les investigacions realitzades sobre els problemes socials i didàctics que anem a desenvolupar c) L'ús de fonts primàries (investigacions sobre assumptes rellevants) i estats de la qüestió

La present U.D., *La ciutat viscuda i visitada*, s'emmarca en el projecte curricular de Gea-Clío, que pretén oferir al professorat del sistema escolar exemples de seqüència d'activitats i materials adequats per a afavorir l'aprenentatge de l'alumnat. Són seqüències que es formulen per a aprendre uns continguts que estan relacionats amb problemes socials i ambientals en un

territori delimitat per una escala determinada. Permet desenvolupar un conjunt de tasques organitzades en diferent nivell de complexitat i, per això, en este cas fem una proposta per a Secundària Obligatoria i Batxillerat que, en el seu moment, es podrà expandir a les etapes d'Educació Primària i, fins i tot a la d'Infantil. La clau està a presentar una situació d'aprenentatge que tinga relació amb un **problema social rellevant**, com en aquest cas la dialèctica d'una ciutat per viure o per visitar, per a dotar a l'aprenentatge d'una utilitat social. Cada professor/professora, a la seua aula, pot modificar el que considere convenient en relació amb el context social i escolar del seu alumnat. El que presentem és una oferta de recursos i seqüència d'activitats obertes, susceptibles de contextualitzar-se, que es correspon amb la nostra opció metodològica i educativa, però es pot modificar en aquells aspectes pràctics i concrets encaminades a acostar-se a les concepcions de l'alumnat.

Especialment és significativa l'aportació de Francisco García (2011) respecte als problemes mundials, que nosaltres raonarem des del currículum escolar amb la temàtica de l'estudi de la ciutat. Com hem assenyalat en altres ocasions, l'estudi del medi urbà s'ha d'enquadrar en els fenòmens que succeïxen en aquest territori, que es defineix des d'una triple dimensió: la morfologia d'espais i volums construïts (*urbs*), les relacions socials i econòmiques que doten d'identitat a una ciutat (*civitas*), i els projectes d'ordenació del territori per a afavorir la vida ciutadana (*polis*). Esta tria dialèctica dels continguts s'entrecreu amb una altra que determina l'aprenentatge: **els espais viscuts** de la quotidianitat, **les percepcions** dels llocs que es conformen com a espais tancats en els murs de la incomunicació, i finalment **els territoris** que s'ordenen des dels conceptes propis de l'urbanisme.

Tot això genera problemes socials i d'aprenentatge escolar (García, Fuster i Souto, 2017). Els problemes socials i ambientals incideixen en la memòria que es té d'un lloc habitat, com és la ciutat. Una memòria episòdica que relaciona les anècdotes personals amb els conceptes i fets que s'aprenen en el lloc escolar. Un aprenentatge sobre problemes és un recurs metodològic ben rellevant, perquè predisposa a qualsevol persona a transformar el seu coneixement en la cerca de solucions per als problemes identificats.

Este panorama de graves problemas de nuestro mundo está exigiendo una formación adecuada a los habitantes del planeta, de forma que los ciudadanos estemos mínimamente preparados para afrontar esas situaciones problemáticas. Ello significa estar preparados para responder a cuestiones que no admiten aplazamiento, que son urgentes; estar preparados para afrontar lo incierto, incluso lo desconcertante (podríamos decir que se acabó el tiempo de las “certezas”); estar preparados para participar en la gestión de los problemas y para comprometerse en su solución... (García, 2011: 111)

2.- APLICACIÓ A UN CAS PRÀCTIC. LA CIUTAT VISCUDA I ESTUDIADA

Esta manera de mostrar les finalitats crítiques de les ciències socials i la geografia escolar ens fa qüestionar el sentit d'un problema escolar. Què és un problema ambiental o social? Entenem que es correspon a una situació de coneixement que implique arguments per a solucionar la hipòtesi plantejada en l'àmbit escolar, utilitzant els instruments intel·lectuals (raonament, anàlisi, interpretació, habilitats i destreses). Definim així un problema escolar seguint les investigacions realitzades en didàctica de les ciències experimentals i socials, que ho consideren una situació per a la qual no disposem de resposta prèvia, ni tampoc camí únic (metodologia) per a aconseguir una solució satisfactòria. La tasca del professorat consisteix a mostrar el camí per a aconseguir una resposta satisfactòria. Definim així un problema escolar seguint les investigacions realitzades en didàctica de les ciències experimentals (Driver i Olham, 1985; García i Merchán, 1998; Gil et al., 1999), però que modifiquem en el cas de les ciències socials, en gran manera a conseqüència de la causalitat intencional, que fa que els subjectes adopten decisions en relació amb els seus interessos personals.

Una interpretació legal al medi urbà en Secundària

Tal como ja hem explicat en casos anteriors (Blay, 2013) posen d'exemple dues activitats de la UD com activitat d'aprenentatge que és, on relacionem les competències clau amb les específiques. A més a més, els sabers bàsics i els criteris d'avaluació, tant en relació amb el Currículum del Ministeri d'Educació, com el de la Comunitat Valenciana.

Taula 2. Segon cicle de Secundària. Elaboració pròpia

Activitat	C Específiques i C Clau	Sabers Bàsics	Criteris d'avaluació
Morfologia urbana Activitat 1ª On vius? Exercicis 1, 2 i 3 DOGV	2. Identificar i seleccionar la informació referent a fets geogràfics a partir de diferents fonts documentals. CCL (Lingüística), CD (Digital) CPSAA (Aprendre a aprendre) 6. Contrastar els principals models d'ocupació territorial i d'organització política i econòmica que expliquen les desigualtats entre els sers humans, tant a escala local com global. CE (Emprenedora) CC (Ciutadana), CCEC (consciència y expressió cultural)	Subbloc 1: Metodologies de treball específic de geografia. Tècniques d'anàlisi i interpretació Representació geogràfica. Espai urbà Creixement de població, evolució, distribució. Àrees d'activitat econòmica	Criteris d'avaluació CE2 4rt Curs: 2.1. Contrastar la informació seleccionada per a comprendre fets geogràfics i procedent de diferents fonts provinent d'organismes oficials o emissors de prestigi reconegut. 2.4. Formular i comunicar de manera textual, gràfica o audiovisual conclusions i valoracions pròpies sobre fets geogràfics, mostrant un domini adequat dels conceptes i la metodologia de treball d'aquest coneixement. 6.2. Exposar raonadament les desigualtats generades pels models d'organització territorial, política i econòmica i explicar-ne les causes.
Morfologia urbana Activitat 1ª On vius? Exercicis 1, 2 i 3 BOE	1. Buscar, seleccionar, tractar i organitzar informació sobre temes rellevants del present i del passat, usant críticament fonts. CCL (Lingüística) STEM (Matemàtica, Tecnologia), CD (Digital), CC (Ciutadana) 6. Comprendre els processos geogràfics, històrics i culturals que han conformat la realitat multicultural en la qual vivim, coneixent i difonent la història i cultura de les minories ètniques presents al nostre país i valorant l'aportació dels moviments en defensa de la igualtat i la inclusió, per a reduir estereotips, evitar qualsevol tipus de discriminació i violència, i reconèixer la riquesa de la diversitat. CCL, CPSAA (Personal, social, aprendre a aprendre), CC (Ciutadana), CCEC (Consciència i expressió cultural).	Reptes del món actual. El global i el local. La investigació en Ciències Socials, l'estudi multicausal i l'anàlisi comparada de l'espai natural, rural i urbà, la seua evolució i els reptes del futur. Anàlisi i interpretació de conceptes espacials: localització, escala, connexió i proximitat espacial. Societats i territoris. Interpretació del territori i del paisatge. De l'èxode rural a la concentració urbana. El repte demogràfic a Espanya. Ordenació del territori i transformació de l'espai. La ciutat com a espai de convivència. Importància i cura de l'espai públic. La petjada humana i la protecció del medi natural.	1.1 Elaborar continguts propis en diferents formats, mitjançant aplicacions i estratègies de recollida i representació de dades. 1.2 Establir connexions i relacions entre els coneixements i informacions adquirits, elaborant síntesis interpretatives i explicatives, mitjançant informes, estudis o dossiers informatius, que reflectisquen un domini i consolidació dels continguts tractats... 1.3 Transferir adequadament la informació i el coneixement per mitjà de narracions, pòsters, presentacions, exposicions orals, mitjans audiovisuals i altres productes. 6.1 Rebutjar actituds discriminatòries i reconèixer la riquesa de la diversitat, a partir de l'anàlisi de la relació entre els aspectes geogràfics, històrics, ecosocials i culturals...

Taula 3. Batxillerat. Geografia. Reial decret 243/2022, de 5 d'abril, pel qual s'estableixen l'ordenació i els ensenyaments mínims del Batxillerat. Elaboració pròpia

Activitat	C Específiques i C Clau	Sabers Bàsics	Criteris d'avaluació
Activitat 3 Població, migració D'ací i d'allà Exercicis 6, 7,8, 9, 10	6. Explicar de manera crítica els desequilibris territorials d'Espanya i de la seua estructura sociolaboral i demogràfica, reconeixent els processos i les decisions que han contribuït a les desigualtats presents, per a reforçar la consciència de solidaritat i el compromís amb els mecanismes de cooperació i cohesió espanyols i europeus. STEM, CPSAA, CC, CCEC 7. Mobilitzar coneixements previs, nous i d'altres camps del saber en abordar situacions del passat, del present o del futur, reorientant eficaçment decisions i estratègies de treball individual o en equip, per a aportar solucions innovadores a contextos en transformació i fomentar l'aprenentatge permanent. CCL, STEM, CPSAA, CC.	C. L'ordenació del territori en l'enfocament ecosocial. La població espanyola: anàlisi de la seua estructura i desequilibris. Interpretació causal de dades, gràfics i mapes: tendències passades, presents i projeccions. Avantatges i inconvenients dels moviments migratoris; el respecte per la diversitat ètnica i cultural. El repte demogràfic: envelliment i despoblament rural.	6.2 Argumentar sobre l'origen dels desequilibris socioeconòmics d'Espanya i Europa, analitzant els factors de localització de les activitats econòmiques i de la població en una societat terciaritzada. 7.1 Reelaborar sabers sobre fenòmens naturals i humans rellevants a diferents escales i en nous contextos, aplicant el pensament geogràfic, mobilitzant i revisant críticament coneixements previs i nous, diagnosticant problemes i oportunitats, i raonant sobre possibles previsions i solucions.

Metodologia

La metodologia, que adoptem en relació amb una determinada concepció de l'ensenyament i de l'aprenentatge, utilitzarà diferents mètodes i estratègies per a obrir possibilitats d'aprenentatge a la diversitat individual. Així els alumnes portaran fotos de llocs on viuen i buscaran en internet plans i fotos de la ciutat que li agradarien visitar. La metodologia farà referència a recursos i les tècniques (comentaris de text, lectura d'imatges, mapes) que utilitzem per a facilitar l'aprenentatge; per exemple treball en grups i activitats col·laboratives.

És important definir el fil conductor de la Unitat Didàctica per a tindre clara la referència de l'estudi. Per exemple: el contrast entre la ciutat visitada i la viscuda, l'habitatge, entre este i el que ens agradaria millorar. Cada professor/a tria el fil conductor precís, adaptant-lo al seu entorn.

La seqüència d'activitats serà la següent:

Tres parts per definir el procés metodològic: concepcions espontànies individuals i guio de treball col·lectiu; recepció i tractament de nova informació sobre conjectures; elaboració d'un informe, síntesi, resumen final.

Les **ACTIVITATS** marquen la metodologia; els **exercicis** l'estratègia docent, que pot ser adaptada al context. Les activitats estan organitzades en exercicis, per facilitar la realització de tasques, però el nombre d'exercicis i la seua redacció poden canviar en relació al context del centre escolar i la diversitat de l'alumnat. Cada activitat suposa una situació d'aprenentatge.

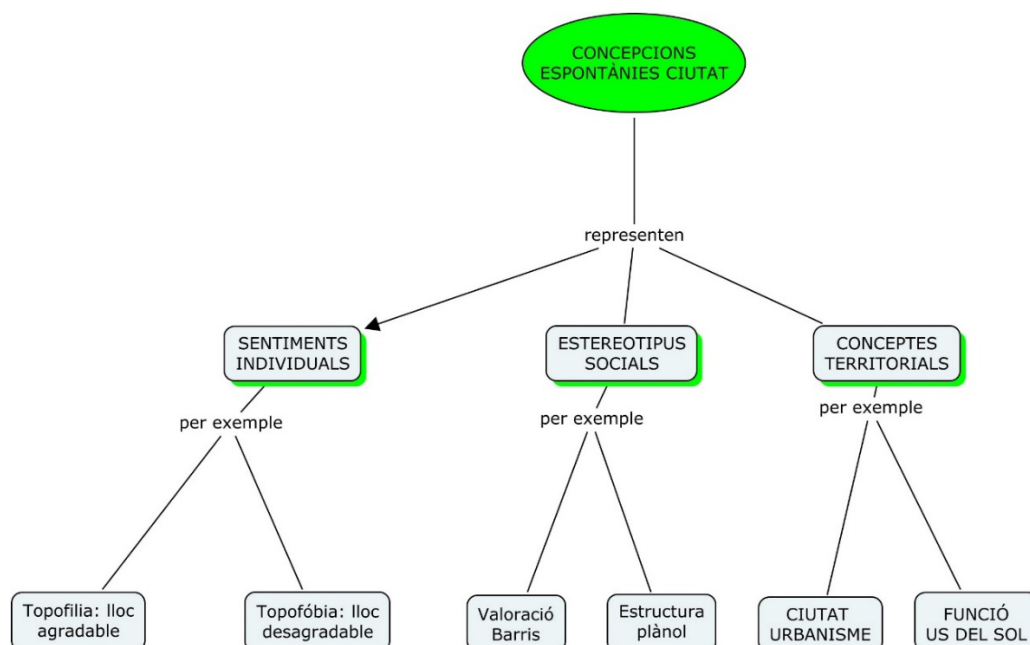
PRIMERA PART. De les concepcions espontànies a un guió de treball per estudiar en classe.
Primera i segona sessió²

Taula 4. Recursos per l' ensenyament i aprenentatge. Elaboració pròpia

Ensenyament	Aprenentatge	Recursos
El professorat presenta la temàtica i dóna les instruccions per fer les activitats	L'alumnat fa els treballs escrits i participa al debat amb els companys per definir la ciutat	Materials del quadern de classe. Altra informació complementària que pot oferir el professorat
Indicar el sentit d'una visita real o virtual al Museu L'ETNO	Lectura documents del Museu que es van triar	Textos i fotografies del Museu. Cartografia de la ciutat de l'alumnat

² Es denomina igualment sessions i activitats, establides de manera ideal, encara que la realitat pot suposar que una activitat tinga una duració superior a una altra.

Figura 1. Les concepcions espontànies de l'alumnat sobre la ciutat. Elaboració pròpia

SEGONA PART. La selecció d'informació i el seu tractament escolar. Sessions 3 a 6³

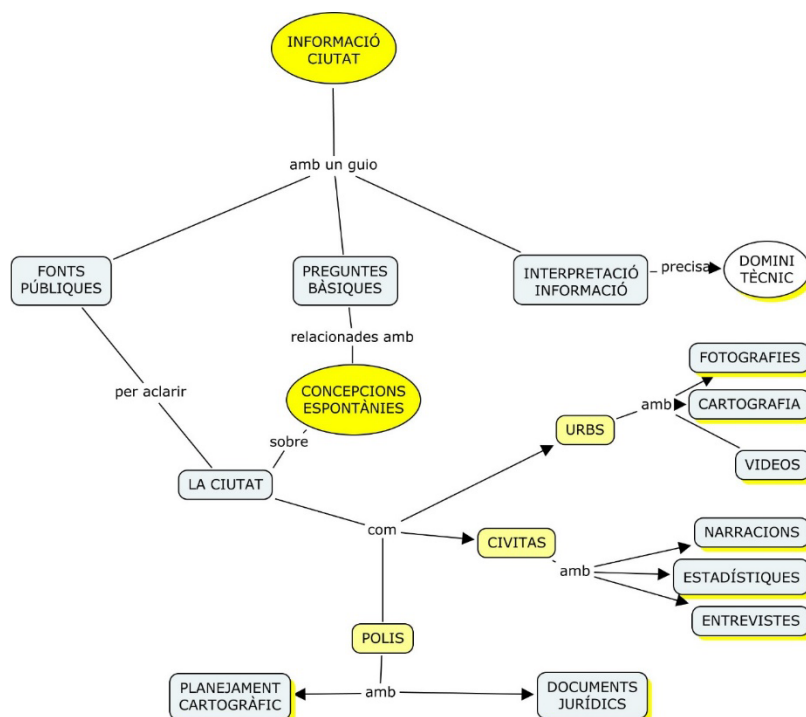
Taula 5. Recursos per l' ensenyament i aprenentatge. Elaboració pròpia

Ensenyament	Aprenentatge	Recursos
Diferenciar les fonts públiques d'altres que apareixen a les xarxes socials	Estudiar criteris per triar notícies a la xarxa i mass-media	Documents presentats al quadern
Explicació de tècniques de treball cartogràfic, icònic i estadístic	Anàlisi de la documentació presentada	Quadres, imatges, textos que estan al quadern de l'alumnat
Conceptualització de la ciutat i comparació de casos	Transformar una observació en un concepte amb l'ajut de textos	Documents del quadern i fotos del Museu
Organització del treball de camp	Itinerari morfològic per la ciutat: diferenciació estructural	Itinerari sobre la ciutat

En aquesta segona part treballarem amb els documents del Museu i altres que el professorat seleccionarà d'acord amb l'aprenentatge que puga aconseguir l'alumnat.

³ Veure nota anterior.

Figura 2. Recursos i metodologia de l'aprenentatge de la segona part. Elaboració pròpia

Una de las dificultats més grans serà la transició entre les idees espontànies de l'alumnat, totes elles subjectives i relacionar-les amb la memòria episòdica, amb un guió d'ensenyament que es dirigeix a la classe i que utilitza la memòria semàntica, tracta de recuperar els fets conceptuals que l'alumnat ha estudiat en cursos anteriors.

TERCERA PART: Arribant a conclusions per fer un informe final. Setena i vuitena sessió⁴

Taula 6. Recursos per l' ensenyament i aprenentatge. Elaboració pròpia

Ensenyament	Aprenentatge	Recursos
Explicar el significat d'un informe (o bé un resum)	Fer un resum/informe del que hem estudiat	Guió de les activitats per facilitar la síntesi
Avaluar la possibilitat de difondre les conclusions després de la visita al Museu	Fer un informe per divulgar al Museu i altres institucions de la ciutat	Quadern de classe. Documents que es van agafar amb el treball diari

La diferència entre informe i resum deriva de la maduresa intel·lectual de l'alumnat. En un primer moment cal fer un resumen del que hem après amb la seqüència d'activitats, després podem fer una síntesi personal (que hem après amb un determinat tipus de procediment) i finalment un informe, amb suggeriments de millora respecte al problema que hem trobat.

Se pretén organitzar la U.D. en una seqüència d'activitats que organitza les idees espontànies en un guió de treball, després emet conjectures amb nova informació i acaba realitzant una síntesi sobre els problemes estudiats.

⁴ Veure nota anterior.

Instruments d'avaluació

Necessitem utilitzar els criteris d'avaluació respecte a l'aprenentatge de l'alumnat, la valoració de les estratègies docents i els materials utilitzats d'una forma pública per a verificar els resultats de la innovació proposada. Els criteris duen ser els normatius legals interpretats des de la realitat del context escolar.

La presentació pública dels instruments i criteris de qualificació de l'alumnat serà un criteri just i s'especificaran els seus percentatges: quadern de classe, dossier, intervencions orals, controls,.... Es facilita la intervenció de l'alumnat en la valoració de l'aprenentatge.

Els diaris del professorat i quaderns de notes s'utilitzen per a fer el seguiment del projecte. Es dissenyen instruments de mesura en reunions d'equip de treball.

Els informes a les famílies per a indicar com es va desenvolupant el procés d'aprenentatge de l'alumnat pretenen reforçar els vincles de la comunitat escolar.

Bibliografia

La utilització de bibliografia d'unitats didàctiques ja realitzades i les investigacions realitzades sobre els problemes socials i didàctiques formaran part de la informació pel professorat que duga a terme la innovació programada.

Exemples d'activitats ja realitzades per Gea-Clío des dels anys noranta del segle XX:

<https://links.uv.es/FjjfYF1>, que és un llibre d'exercicis per l'alumnat.

Igualment el llibre pel professorat: <https://links.uv.es/AU1oYNp>

Posteriorment als anys 2000: <http://naullibres.com/libro/ciencias-sociales-geografia-3-eso>

Leer.es:

http://docentes.leer.es/files/2009/05/eso2_eso3_cs_urbana_prof_souto.pdf

http://docentes.leer.es/files/2009/05/eso2_eso3_cs_urbana_al_souto.pdf

http://docentes.leer.es/files/2009/05/eso2_eso3_cs_urbana_solucionario_souto.pdf

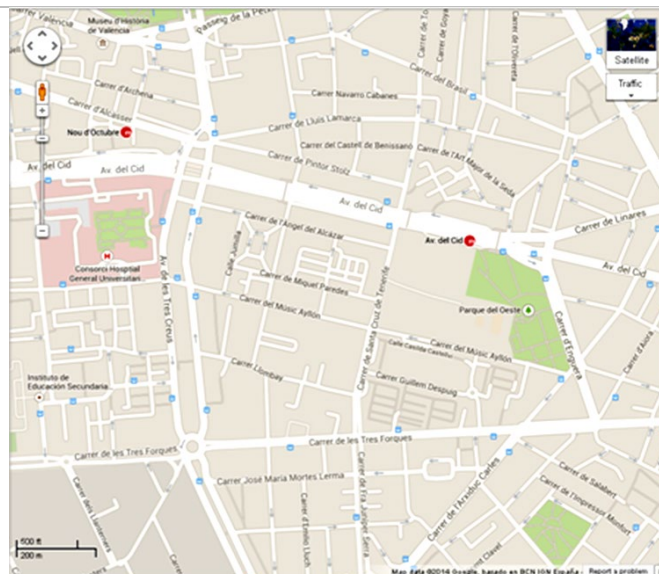

3.-RECURSOS PER A L'AULA. UNA PROPOSTA D'APRENTATGE

PRIMERA PART: Com podem definir la ciutat? (Activitats 1 i 2)

La definició d'una Ciutat és un problema complex, perquè des de l'àmbit acadèmic i administratiu no existeixen criteris comuns; els quantitius oscil·len entre un llindar mínim de 200 i màxim de 10.000 habitants; els qualitatius es reflecteixen en la definició de sòl urbà amb les seues infraestructures del cicle d'aigua, energia i comunicacions, però tampoc és homogeni en l'escala planetària. Des d'una posició didàctica, coherent amb la metodologia indicada, hem d'analitzar la definició de la ciutat des de les concepcions plurals de l'alumnat, la qual cosa genera la dificultat de relacionar l'aprenentatge individual amb l'explicació per a un col·lectiu, per a la classe, que es reflecteix en l'elaboració del guió de treball.

ACTIVITAT 1	Exercicis 1, 2, 3
Introducció al exercici 1	
Es proposa un qüestionari inicial per fomentar el diàleg amb l'alumnat:	
• On vius tu? Com definiries l'adreça postal. Finca, carrer, barri, municipi. Es el mateix ciutat i municipi? Què fa més confortable la vida de la teua casa? • Com podem diferenciar els conceptes de ciutat, municipi, àrea metropolitana? On estarien els límits de la ciutat: sobre el mapa topogràfic del teu lloc diferencia l'àrea urbana del que no és. • Que és el que més i menys t'agrada de la teua ciutat: identifica els llocs agradables/desagradables sobre un plànol de la ciutat. Identifica els canvis d'infraestructures i equipaments que caldria fer per millorar la vida urbana. Has conegut casos de participació moviments socials per millorar la vida del teu barri o de la ciutat? En cas afirmatiu, posa exemples.	
Una vegada que haveu contestat individualment farem una recopilació de les respostes en equip i formulem un guio de treball. Anotarem les propostes de treball i podem realitzar una visita al Museu L'ETNO per informar-nos més.	
Objectius	
L'objectiu fonamental d'aquesta sessió és conèixer les seues concepcions espontànies sobre el lloc on viu i després contrastar amb alguns exercicis de cartografia històrica (conceptes i procediments previs), per definir el guio de treball per la Unitat Didàctica i possible visita al Museu o un treball de camp al barri on vivim.	
Al mateix temps diferenciem els conceptes de ciutat dels de municipi i àrea metropolitana.	
Morfològicament estudiarem els límits de la ciutat: per exemple, sobre el mapa topogràfic del seu lloc, diferencia l'àrea urbana del que no és. Ací podem treballar amb mapes i plànols del medi local. Ací tenim un exemple del barri de Av. El Cid, que permet definir amb més precisió l'estructura del barri, com conseqüència del canvi d'escala. Cada professor pot utilitzar el barri del seu institut.	

Farem referència al comportament personal amb una pregunta: Que és el que més i menys t'agrada de la teua ciutat: identifica els llocs que ensenyaries a una persona que visita la teua ciutat. Classifica en agradables/desagradables un total de sis llocs sobre un plànol de la ciutat.

Des de la perspectiva històrica cal identificar els canvis d'infraestructures i equipaments que caldria fer per millorar la vida urbana. En aquest sentit, la visita final al Museu permetrà definir els canvis de la ciutat al context de la globalització.

Resultats esperats

Les preguntes inicials de l'exercici primer generen un grapat de respostes diverses. Per això cal concretar les definicions conceptuals de ciutat i municipi amb l'ajut de la RAE i un diccionari de geografia.

Al llegir aquest el primer text del Museu (text 1) podem mostrar dificultats per entendre conceptes com glocal, gentrificació... En aquest sentit cal fer una llibreta de conceptes bàsics.

Els exercicis 2 i 3 expliquen l'evolució local en relació amb tres ciutats representatives del creixement urbà a Espanya, encara que seguim tres exemples del litoral de la Mediterrània. Simplement volem conèixer, ara, els conceptes que domina l'alumnat dels seus estudis anteriors i com sap relacionar els conceptes amb les concepcions anteriors. Per això hem posat un exemple del barri on està el centre. És possible que tothom no dominen les diferències entre nombres absoluts y relatius per poder comparar l'evolució de la població de les tres ciutats. Cal explicar el procediment i el seu us per comparar.

Consells i estratègies

Una vegada que han contestat individualment farem una recopilació de les respostes en equip i formulem un guio de treball. Anotarem les propostes de treball i més endavant podem realitzar una visita al Museu L'ETNO per informar-nos més.

Per utilitzar com referència per fer un llistat de conceptes recomanen la **RAE y el IGN** (Real Acadèmia de la Llengua Espanyola i Institut Geogràfic Nacional):

CIUTAT (RAE):1. f. Conjunto de edificios y calles, regidos por un ayuntamiento, cuya población densa y numerosa se dedica por lo común a actividades no agrícolas.

MUNICIPIO (RAE):1. m. Entidad local formada por los vecinos de un determinado territorio para gestionar autónomamente sus intereses comunes.

CIUDAD (IGN) Asentamiento urbano de edificaciones continuas, con alta densidad de población, donde se desarrollan actividades económicas vinculadas al sector servicios o a la industria y funciones representativas relacionadas con la administración pública, los negocios y el ocio. Se define también, desde el punto de vista estadístico, por el número mínimo de población que ha de albergar, diferente para cada país. En España se consideran ciudades los núcleos de población que superan los 10.000 habitantes.

IGN: Glosario de términos geográficos para las pruebas de acceso a la universidad.

<https://www.ign.es/web/ign/portal/recursos-educativos/glosario-IGN-AGE>

MUNICIPIO (IGN): Entidad local básica en la organización territorial española. Se trata del nivel administrativo inferior a la provincia recogido en la Constitución Española que le otorga cierta autonomía a su órgano de gestión, que es el Ayuntamiento.

Aquesta diferent definició facilita la comparació entre un terme lingüístic que utilitzem a diari i els conceptes propis d'una disciplina. Al mateix temps, la diversitat de paràmetres quantitatius és que ens aconsella utilitzar altres qualitatius, com és la combinació de urbs, polis i civitas.

Per entendre millor el plànol de la ciutat cal fer una explicació històrica de la ciutat. En aquest sentit cal acudir a una consulta a un manual de geografia urbana

Per obtenir més informació

<http://campus.usal.es/~geografia/PDFsgeografiayensenanzasmedias/Presentaci%C3%B3n%20Taller%20Planos%20Urbanos.pdf>

Capel, H. (2002). *La morfología de las ciudades. Vol. I. Sociedad, cultura y paisaje urbano*. Ediciones del Serbal.

Recursos IGN. (s.f.). Recuperado de <https://www.ign.es/web/ign/portal/recursos-educativos>

Institut Cartogràfic Valencià. (s.f.). Recuperado de <http://icv.gva.es/va/>

Proposta d'aula

Exercicis 1, 2, 3

ACTIVITAT 2	Exercicis 4 i 5
Objectius En aquesta sessió es pretenen analitzar els factors explicatius del creixement urbà i la seua relació amb l'evolució de la població, sense la qual no es pot donar el creixement. Identificar sobre el plànol d'alguns exemples, l'empenta de les diferents etapes i trames al llarg de la seua evolució. Es tracta de combinar el treball estadístic amb el cartogràfic per aproximar-se a una observació del territori de la ciutat. Treballarem amb tècniques estadístiques per facilitar les comparacions entre la població urbana de les tres ciutats i establir un guió de treball sobre la relació entre el plànol de la ciutat i el procés d'identitat social i territorial.	
Resultats esperats En l'exercici 4 s'espera que l'alumnat utilitze tècniques estadístiques que permeten la comparació entre valors diferents i treure conclusions sobre les causes d'eixes diferències. En l'exercici 5 s'espera que l'alumnat pugui realitzar aportacions a partir de la seua pròpia experiència i dels exemples que proporciona el propi museu (Textos 2, 3 i 4), sobre els canvis produïts a dins de la ciutat (carrers) i dels edificis a partir de la introducció d'alguns invents (ascensor, vehicles a motor), o com a resultat de l'expansió de la ciutat, l'augment del nombre d'habitants i la reubicació de les activitats i de l'ús residencial. El text 2 exemplifica els canvis morfològics, el 3 fa referència a la identitat de la població urbana i el 4 a la concepció política del territori de la ciutat, en concret respecte a la mobilitat. Es a dir, es treballa <i>la urbs</i>, <i>la civitas</i> i <i>la polis</i> de la ciutat.	
Consells i estratègies Serà molt útil establir un guió de treball sobre la relació entre el plànol de la ciutat i el procés d'identitat social i territorial. Per això podem utilitzar les dades locals. L'aportació de fotos de carrers de principis del s. XX fins als anys 1960, exemplificaria les diferències amb l'actualitat en relació al transport públic i privat i les conseqüències mediambientals que s'en deriven.	
 Panoràmica del port de València, reconstruït després de la guerra, amb l'edifici del Rellotge. Foto: EFE	 C. Xàtiva, 1936 Foto: https://valenciasecreta.com/la-historia-del-hotel-metropol-cuando-valencia-fue-la-sede-del-kgb-espana/

Carrer Correus, + 1940

Foto:

<https://www.pinterest.es/pin/379287599842>

C. S. Vicent, 1960

Foto:

<https://www.pinterest.es/pin/341077371777>

Per obtenir més informació

També serà molt útil la consulta de la Xarxa de l'EMT: <https://www.emtvalencia.es/geoportat/> i de metro: amb els seus mapes, d'estacions de valenbici, taxis...

Els canvis i limitacions més recents en els mitjans de transport són la resposta a problemes mediambientals i de salut. Molts ajuntaments ofereixen el valor de la qualitat de l'aire:

<https://www.valencia.es/val/qualitataire/qualitat-acustica-aire> caldrà tenir en compte aquest aspectes a l'hora de valorar si un lloc és o no agradable i saludable.

La sessió anterior finalitzava amb una comparació de tres ciutats i la transformació morfològica dels barris i carrers. Ara comencem a treballar amb les informacions de les ciutats.

Per a entendre com va canviar la ciutat de València podem utilitzar fonts literàries:

Lahuerta, R. (2020). *Noruega*. Llibres de la Drassana.

Mira, J. F. (1999). *València per a veïns i visitants*. Bromera.

Mira, J. F. (2015). *El tramvia groc*. Ed. labutxaca.

Proposta d'aula

Exercicis 4, 5

SEGONA PART: L'estudi de la morfologia, societat i política urbana. Treballem amb la informació de la nostra ciutat (Activitats 3, 4, 5 i 6)

La segona part consta de tres activitats, de la tercera a la sisena. El seu objectiu és aprofundir en diferents aspectes del fenomen urbà i els canvis operats recentment, com ara la procedència dels seus habitants, l'especialització i diferenciació dels barris (residencial, comercial, accessibilitat...), així com dels canvis culturals i festius que els aspectes anteriors comporten.

Ja sabem que la ciutat és un concepte difícil de definir i que suposa una gran varietat de persones en un lloc determinat.

ACTIVITAT 3	Exercicis 6, 7, 8, 9 i 10
Objectius	
Es pretén que l'alumnat indague directament en les fonts primàries per a obtenir, processar i elaborar informació sobre el lloc on viu i el companys de la classe, comprovant de primera mà com de multiculturals i multirracials són actualment les ciutats.	
Resultats esperats	
Els exercicis que es proposen són la seqüenciació d'una tasca col·lectiva de classe, que es correspon a una situació d'aprenentatge.	
A vegades l'alumnat desconeix l'origen de la seua pròpia família, especialment si es relaciona amb les migracions interiors en Espanya (1960-1985). Indagar sobre on nasqueren els pares/mares i avis àvies, sol donar com a resultat, que la majoria de l'alumnat procedeix d'algun altre lloc que no és on viu actualment. Això permet l'empatia amb l'alumnat nouvingut, els motius de la migració i facilita la comprensió del perquè les ciutats creixen més.	
L'exercici 7 és individual en ell es proposa cartografiar els lloc d'origen dels seus familiar i d'ell mateix.	
També és individual l'exercici 10 per a què l'alumnat reconstrueixca el procés que ha seguit en la indagació i arribe a conclusions respecte als motius de la immigració i la composició de la població urbana. També a les limitacions que té si saber la composició de la població és suficient per saber la seua causa.	
Consells i estratègies	
Orientar a l'alumnat per a què indague i demane ajuda a les seues famílies, afavorint la relació intergeneracional.	
A l'exercici 6 es realitza la recerca individualment i en l'exercici 7 cada alumne cartografia la informació obtinguda, es proposen dos mapes un per províncies en cas que l'origen siga espanyol i per països en cas de ser estrangers. En l'exercici 8 posa en comú en xicotet grup.	
En l'exercici 9 un representant de cada grup transmet la informació a la resta dels grups de la classe, s'elabora una estadística de la classe (%) i es localitzen els diferents lloc de naixement del propi alumnat i pares/mares i avis/àvies; permet captar amb un cop d'ull les diferents onades migratòries que han poblat les ciutats i les diferències segons la generació. Es pot utilitzar un color per a cada generació i posar un punt per alumne/a, pare/mare, avi/àvia. Si es disposa de PDI (Pissarra digital interactiva) l'exercici queda molt visual amb l'aportació de tot l'alumnat i les diferents generacions. Si la classe és molt nombrosa, es pot fer per generacions.	
Potser us trobeu a una localitat menuda, difícilment emmarcable en el concepte de ciutat. En eixe cas es pot fer valdre el criteri quantitatiu (+10.000 habitants), i si no fóra suficient, la migració sol afectar per igual a localitats menudes i mitjanes. El resultat obtingut amb l'enquesta es	

compara després amb el d'alguna ciutat pròxima i s'estableixen les diferències ja en la quarta sessió.

Per obtenir més informació

Per obtenir més informació: Estadístiques de l'ajuntament (p.e. València) o dels municipis amb la consulta del Portal Estadístic de la Generalitat Valenciana.

Conselleria d'Economia Sostenible, Sectors Productius, Comerç i Treball:
<http://www.pegv.gva.es/va/>

INE Base. Llistat per municipis de població per sexe, municipi i nacionalitat de naixement
<https://www.ine.es/jaxiT3/Tabla.htm?t=33573&L=0>

Portal estadístic dels ajuntaments, molts ofereixen informació sobre lloc de naixement dels residents, com el de València:

Comarca de l'Horta: <https://links.uv.es/eCylff5>

També pot consultar la pàgina <https://www.foro-ciudad.com/> on hi ha una gran quantitat d'informació.

A més a més la ciutat és un espai dinàmic, que canvia amb els processos històrics. Per entendre una ciutat cal comparar els processos locals amb el context global.

Proposta d'aula

Exercicis 6, 7, 8, 9 i 10

ACTIVITAT 4	Exercici 11
Objectius	
Es pretén que l'alumnat utilitze informació obtinguda i elaborada i l'aplique en contextos nous com és el procés urbanístic, la jerarquia urbana, l'especialització espacial o les conseqüències mediambientals. També es pretén afavorir l'ús de noves fonts com ara cartografia a partir d'aplicacions en la web.	
Resultats esperats	
S'espera que l'alumnat siga capaç d'aconseguir mapes del barri/localitat on viu i localitzar els diferents llocs que proposen l'exercici (centre d'estudis, biblioteca, edificis més antics, vies principals, la seua llar, llocs d'oci, botigues)... També que arribe a establir una jerarquia d'àrees més o menys comercials, més o menys degradades, més o menys connectades, més o menys antigues, a partir de les anteriors localitzacions.	
Consells i estratègies	
L'exercici convé adaptar-lo a cada localitat segons les possibilitats. Es pot ampliar realitzant càlcul de distàncies, orientació, etc. Per esbrinar l'antiguitat dels edificis i usos anteriors, potser de gran utilitat preguntar als familiars com es relacionaven amb les espais de la ciutat; per exemple: On anaven a comprar, on estudiaven, jugaven, a que?... Comparant fotos antigues i recents dels mateixos llocs. Per establir els diferents usos, es podria fer una visita pel barri, fer fotografies dels comerços que ens trobem en aquest itinerari, fer llistes: una pels articles locals altra pels foranies. Productes més estandaritzat, homogeneïtzació de la demanda, productes que NO podem obtenir i cal desplaçar-se, fer una entrevista a un comerciant local...	
Per obtenir més informació	
Googlemaps és una ferrament fàcil i molt útil per localitzar, obtenir mapes i treballar a sobre especialment en la seua versió de mapa. Igualment a l'Institut Cartogràfic Valencià podeu trobar informació cartogràfica molt precisa. Una vegada llocalitzat l'indret només cal imprimir pantalla i exportar-ho al quadern de l'alumnat. En la web de l'Institut Cartogràfic Valencià: https://icv.gva.es/va/ hi ha moltes localitats que tenen fotografies antigues de carrer, places, etc. Així com hi ha associacions veïnals que han fet exposicions del barri amb fotos dels seus veïns i veïnes de diferents èpoques, si ha hagut un canvi en l'ocupació del sòl (agrari -> urbà, per exemple).	
Proposta d'aula	
Exercici 11	

ACTIVITAT 5	Exercicis 12 i 13
Objectius	
Es pretén que l'alumnat pugui diferenciar entre les activitats del barri aquelles que són transformadores (l'obrador), de les comercials, tecnològiques, etc. Així com identificar les manifestacions d'oci i festa segons l'edat, calendaris, creences, grups ètnics...	
Resultats esperats	
S'espera que l'alumnat vagi utilitzant coneixements i habilitats ja emprades en les tasques anteriors, com ara: l'observació i cartografia d'allò observat, treient conclusions i establir relacions entre eixos fets i el que es recull en els dos documents que el museu proposa.	
Consells i estratègies	
En aquesta sessió es parteix de dos textos de L'ETNO, un sobre els canvis en les activitats productives i l'altre sobre les variacions en les festes. Es tracta d'aprofundir més sobre aspectes ja treballats en la sessió anterior, completant el mapa dels llocs d'oci més freqüentats pel joves, els majors; si hi ha algun taller (fusteria, costura, finestres), comerços, immobiliàries, acadèmies, consultes... classificant les àrees d'oci, de producció, de serveis.	
Pot ser també útil l'ús de fotografies antigues de tallers de confecció, rajoles, etc. i festes i jocs ja desapareguts o poc usuals (berenars, romeries, la corda...) Preguntar a familiars sobre aquests temes, que donen testimoni del canvi en les activitats productives urbanes i les formes de gaudir els dies festius, elaborar un calendari festiu de la classe i les activitats que es solen realitzar... Podíem fer una entrevista a una persona que treballa a un comerç local per conèixer els problemes del xicotet comerç local.	
Igualment una tasca que podem fer a classe és indicar els principals espais d'oci de la ciutat. Indicar quan utilitzen aquests espais (dia/hora) i els possibles problemes d'ocupació dels carrers (soroll, conflictes de mobilitat)	
Per obtenir més informació	
Ariño, A. (1992). <i>La ciutat ritual (la fiesta de las fallas)</i> . Barcelona: Ed. Anthropos. Calvino, I. (1984). <i>Las ciudades invisibles</i> . Barcelona: Ediciones Minotauro.	
Proposta d'aula	
Exercicis 12 i 13	

ACTIVITAT 6	Exercici 14
Objectius	
Destacar el paper de les ciutats en les xarxes de comunicació com a punts d'intercanvi entre els diferents mitjans i d'accessibilitat a llocs allunyats. Aplicar continguts i destreses d'exercicis anteriors com la localització sobre el plànol de les estacions de tren, port i aeroport. Obtenir informació sobre rutes i destinacions dels diferents mitjans de transport i la connexió entre ells.	
Resultats esperats	
A partir de la recerca que es proposa a l'exercici 14 l'alumnat podrà constatar i treure conclusions sobre la relació entre els diferents mitjans de transport i comunicacions, com ara la connexió amb les ciutats del territori valencià (Castelló, Alacant) i estatal (Madrid, Barcelona, Palma, Terol, Albacete, Conca) i les diferències en quan a la seua accessibilitat des de diferents punts de la ciutat o d'altres llocs d'origen (comarca, província).	
Consells i estratègies	
L'activitat es pot repartir entre diferents grups i esbrinar quins mitjans s'haurien d'utilitzar per anar a diferents ciutats (per exemple: Palma de Mallorca, Castelló, Alacant) des de diferents localitats (per exemple: València, Requena, Xàtiva). Així es podria comparar la diferència en el temps emprat en el desplaçament segons cada cas, els intercanvis de mitjà de transport necessaris i en resum la diferent accessibilitat i la jerarquia urbana. Serà de molta utilitat mapes de xarxes del territori valencià i espanyol. També del metro i EMT de València ja utilitzat a la sessió segona; en la mateix pàgina de les línies del metro, hi ha un mapa on es pot veure la connexió entre el port, l'aeroport i les estacions de tren amb escala gràfica, molt útil per mesurar les distàncies. Comparació de l'estació del Nord i l'estació Joaquín Sorolla. Podem projectar fotos. També podem fer una projecció de fotos de diferents aeroports, o l'inici de la pel·lícula <i>Play Time</i> de Jacques Tati. Podem aprofitar per explicar la xarxa urbana i el sistema de ciutats.	
Per obtenir més informació	
Informació sobre línies, vols, etc. De l'aeroport de València. https://www.aeropuerto-valencia.com/ Horaris de rodalies de l'estació del nord de València: https://www.renfe.com/es/es/cercanias/cercanias-valencia/horarios Xarxa de l'AVE: https://es.wikipedia.org/wiki/Renfe_AVE#/media/Archivo:Spain_High_Speed_Rail.svg	
Proposta d'aula	
Exercici 14	

TERCERA PART: Arribant a conclusions per fer un informe final (Activitats 7 i 8)

En exercicis anteriors s'ha treballat les diferències entre unes i altres zones al centre del nucli urbà (serveis, oci, tallers...), es tracta ara d'anar un poc més lluny i establir relacions entre l'especialització d'unes i altres àrees i la del grup social que habita en cada una. Es tractaria de veure les diferències i les desigualtats que apareixen a les grans ciutats al segle XXI.

ACTIVITAT 7	Exercici 15 i 16
Objectius	
Diferenciar àrees més riques de les més populars i les degradades. Utilitzar coneixements i habilitats dels exercicis anteriors com observació i localització sobre el mapa. Fer una síntesis o un resumen.	
Resultats esperats	
Lluny de ser la ciutat un espai homogeni, posa de manifest les diferències socials de la societat en la qual s'insereix. En l'exercici final es demana a l'alumnat que estableixca una jerarquia dels barris del lloc on viu. Sovint estos llocs queden delimitats per infraestructures (autovia, carrer principal molt transitat, via de tren), límits naturals (riu, barranc), habitants d'alguna ètnia, o simplement un carrer que fan de "frontera". No és suficient la mala fama que puga tenir una zona, cal a més buscar altres raons com motiu de la construcció (habitatges socials), característiques (materials de construcció, degradació), infravivendes... És a dir donar alguna explicació del perquè tenen esta mala fama, quines poden ser les causes de la seua degradació, en contrast amb les zones millor connectades, amb molts serveis, habitatges cars... Tenen dificultats per escriure un informe sobre un problema local, però són capaços de trobar informació i resumir els punts més importants.	
Consells i estratègies	
Utilitzar de nou, el mapa de la localitat estudiada i cartografiar a partir de les aportacions de l'alumnat eixos límits que marquen diferències socials sobre el fet urbà. Als mapes que s'adjunten poden trobar exemples.	
Per obtenir més informació	
La España segregada: ¿dónde se concentran las comunidades extranjeras? (lavanguardia.com) Molts ajuntaments ofereixen dades estadístiques sobre la renda, valor dels habitatges, valor de l'activitat econòmica per districtes. El de València pot ser un exemple molt visual, ja que mostra diferents mapes coroplètics de cada aspecte: https://www.valencia.es/val/estadistica/atles-tem%C3%A0tic	
Todorov, T. (1995) <i>La vida en común. Ensayo de antropología general</i> . Taurus	
Proposta d'aula	
Exercicis 15 i 16	

ACTIVITAT 8	Exercici 17
Objectius	
Saber elaborar un INFORME sobre els problemes de la ciutat on vivim. Es proposa realitzar un informe síntesi sobre la ciutat viscuda, per poder explicar la importància de la participació ciutadana a la construcció morfològica de la ciutat i la seua identitat.	
Resultats esperats	
L'alumnat té molts problemes de redacció de les seues idees, tant com conseqüència de la falta de domini lèxic, com per la falta d'estructura del gènere de discurs: l'informe. Per això cal ajudar organitzant a la pissarra les idees que han sorgit a les sessions anteriors i proposar un guió de redacció. Des del punt de vista formal cal indicar abans d'escriure com es fa un informe i com cal posar en comú els resultats, tant al registre oral com escrit.	
Consells i estratègies	
Donar consells sobre com fer un informe: Primera part de l'informe: Síntesi explicativa sobre els factors que expliquen els problemes que hem estudiat. Es redacta en tercera persona del singular o de forma impersonal. Segona part de l'informe: Consells per millorar la situació de la població afectada pels problemes de la ciutat. Escrivim en primera persona del plural i fem un escrit que es puga llegir en un àmbit públic.	
Per obtenir més informació	
Podem orientar la consulta en internet amb algunes referències Hamilton, S. R. (2016). Activismo medioambiental en la época tardofranquista. El caso de El Saler. <i>Arbor</i> , 192(781) https://doi.org/10.3989/arbor.2016.781n5004	
Proposta d'aula	
Exercici 17	

Referencias bibliogràfiques

- Blay, M. (2021). Los ámbitos a debate: Reflexiones del profesorado de geografía e historia. *Aula de Secundaria*, 44, 29-32.
- Blay, M. (2013). Desarrollo de competencias básicas y enseñanza de la geografía en la ESO. *Íber*, 74, 17-28.
- Driver, R., y Oldham, V. (1985). A constructivist approach to curriculum development in Science. *Studies in Science Education*, 13, 105-122.
- Duarte Piña, O. (2015). *La enseñanza de la Historia en la educación secundaria: innovación, cambio y continuidad*. Tesis doctoral, Universidad de Sevilla.
- García Pérez, F. F. (2000). Un modelo didáctico alternativo para transformar la educación: el Modelo de Investigación en la Escuela. *Scripta Nova*, 64.
- García Pérez, F. (2011). Problemas del mundo y educación escolar: un desafío para la enseñanza de la geografía y las ciencias sociales. *Revista Brasileira de Educação em Geografia*, 1(1), 108-122.
- García, F., y Merchán, F. J. (1998). Sobre constructivismo y proyectos de enseñanza de las ciencias sociales: una perspectiva didáctica. *ConCiencia Social*, 2, 45-90.
- Gil, D., Carrascosa Alís, J., Dumas-Carré, A., Furió-Mas, C., Gallego Badillo, R., Gené, A., ... Valdés, P. (1999). ¿Puede hablarse de consenso constructivista en la educación científica? *Enseñanza de las ciencias: revista de investigación y experiencias didácticas*, 17(3), 503-512.
- García, D., Fuster, C., y Souto, X. M. (2017). Estrategias de resolución de problemas en la formación docente. Estudios de casos. *REIDICS Revista de Investigación en Didáctica de las Ciencias Sociales*, 1, 132-147.
- Pérez Garzón, J. S. (2008). ¿Por qué enseñamos geografía e historia? ¿Es tarea educativa la construcción de identidades? *Historia de la educación: revista interuniversitaria*, 27, 37-55. Recuperado de <http://www.ub.edu/histodidactica/articulos.htm>
- Ramírez, S., y Souto, X. M. (2017). GEA-CLÍO. La praxis escolar para mejorar la autonomía ciudadana. En D. García, S. Ramírez y X. M. Souto (Eds). *Las buenas praxis escolares: investigar desde la práctica del aula* (pp. 153-178). NauLlibres.

Proposta d'aula

EXERCICI 1

Exercici 1.-On vius tu? Com definiries l'adreça postal. Finca, carrer, barri, municipi. Es el mateix ciutat i municipi? Què fa més confortable la vida de la teua casa? Sobre un mapa de la teua localitat marca els límits de la ciutat on vius. Igualment indica els llocs més agradables i desagradables.

TEXT 1. El carrer

És aquest el meu carrer?

Diu la dita que el món és un mocador. La sensació que el món es torna xicotet i homogeni és generalitzada. Es parla de glocal per a indicar la mescla que es dona entre els elements globals i el locals. La seua interacció té efectes directes sobre les identitats locals. En ocasions la reacció és el rebuig a allò nou i el reforç d'allò tradicional, però en altres els canvis que arriben es perceben com un element de millora. Us plantejem ací raonar al voltant d'alguns dels efectes que la globalització ha produït a les nostres ciutats: l'estandardització arquitectònica, la gentrificació, el canvi de les pautes de mobilitat o les noves cultures del treball. Tots conviuen amb elements locals que hom veu com tradicionals a les ciutats valencianes.

Per llegir la morfologia urbana de les ciutats utilitzem els plànols de la ciutat, que permeten analitzar la seua evolució històrica:

1. Ciutat romana.
2. Ciutat medieval, inclou la.
3. Ampliació recinte medieval s. XV
4. Eixample + 1859
5. Nuclis perifèrics incorporats

l'estudi d'una ciutat

Alacant

- A: Fins 2^a 1/2 s. XVI.
- B: Ampliació moderna fins $\pm$ 1850
- C: Ravals.
- D: Eixample + 1850.

Exercici 2. Que és el que més i menys t'agrada de la teua ciutat: Utilitza els llocs agradables/desagradables sobre un plànol de la ciutat (exercici 1). Identifica els canvis d'infraestructures i equipaments que caldria fer per millorar la vida urbana. Has conegut casos de participació moviments socials per millorar la vida del teu barri o de la ciutat? En cas afirmatiu, posa exemples.

EXERCICI 3

Exercici 3.- Analitza l'evolució del plànol de les ciutats anteriors amb l'ajuda de les xifres de les taules. Estableix etapes de major i menor creixement i les relacions amb el creixement urbà.

Evolució de la població de Barcelona	
1857	235.060
1900	544.137
1910	595.732
1920	721.869
1930	1.005.565
1940	1.081.175
1950	1.280.179
1960	1.557.863
1970	1.745.142
1981	1.754.900
1990	1.707.286
2000	1.496.266
2011	1.620.943
2021	1.636.732

Evolució de la població d'Alacant	
1900	50.495
1910	55.116
1920	63.382
1930	71.271
1940	89.198
1950	101.791
1960	121.832
1970	181.550
1981	245.963
1991	265.473
2001	288.481
2011	334.329
2021	337.302

Evolució de la població de València	
1857	106.435
1900	213.550
1910	233.348
1920	251.258
1930	320.195
1940	450.756
1950	509.075
1960	505.066
1970	653.690
1981	751.734
1991	777.427
2001	746.612
2011	798.033
2021	800.180

EXERCICI 4

Exercici 4.- Per poder comparar millor la població cal transformar els nombres absoluts en relatius, amb una base 100 per les tres ciutats a l'any 1900. O siga, en Barcelona 544.137 és igual a 100, en Alacant 50.495 representa 100 i en València 213.550 també és igual a 100. Després farem una regla de tres per conèixer l'índex de la població en la resta d'anys. Finalment farem una gràfica amb les tres línies. Quan ha crescut més la població de cada ciutat?

Anys	Alacant	Barcelona	València
1900	50.495	544.137	213.550
1910	55.116	595.732	233.348
1920	63.382	721.869	251.258
1930	71.271	1.005.565	320.195
1940	89.198	1.081.175	450.756
1950	101.791	1.280.179	509.075
1960	121.832	1.557.863	505.066
1970	181.550	1.745.142	653.690
1981	245.963	1.754.900	751.734
1991	265.473	1.707.286	777.427
2001	288.481	1.496.266	746.612
2011	334.329	1.620.943	798.033
2021	337.302	1.636.732	800.180

Com podem veure, el creixement es registra en cert períodes de temps, que podeu comentar a classe, i provoca canvis a la morfologia. Ara volem estudiar alguns elements d'aquest canvis:

Treballeu ara amb xifres proporcionals. Mireu com als exemples que hem donat podeu comparar, això mostra que València havia crescut més que Alacant entre 1900 i 1950

Anys	Alacant	Barcelona	València
1900	100	100	100
1910			
1920			
1930			
1940			
1950	201,6		238,4
1960		286,3	
1970			306,1
1981			
1991			
2001			
2011			
2021			

l'estudi d'una ciutat

Per estudiar els problemes cal analitzar alguns elements de la morfologia, infraestructures i equipaments

TEXT 2. De dalt a baix

L'ascensor (un invent) i l'efecte social sobre la forma d'ocupar els edificis a les ciutats

La forma d'una ciutat té a veure amb els fenòmens socials i econòmics, combinats amb els progressos tècnics aplicats a l'àmbit públic i al privat. Alguns d'ells en són claus en la transformació. Així, la instal·lació d'ascensors com aquest, un dels primers de València, va tindre efectes més enllà de la comoditat que proporcionava, i va facilitar el creixement en altura, alhora que capgirava l'estratificació social dels edificis. Fins aleshores el grau de riquesa dels habitants baixava conforme es pujava: els més rics habitaven les plantes primeres i els porters i les porteres vivien a les últimes, que són els actuals àtics, hui símbol d'estatus social i econòmic.

TEXT 3. De la casa al pis turístic

El procés de gentrificació

Quan es parla d'un procés de gentrificació es fa referència a la transformació d'un barri popular en un altre amb locals de moda i un veïnat nou de classe benestant. A poc a poc desapareixen els negocis de sempre i es transformen els habitatges. Però els canvis no són només físics, ja que el barri modifica la seua identitat i la percepció pública que tenim d'ell.

El turisme urbà ha accelerat aquests processos. Els pisos on abans vivien famílies ara es lloguen a turistes. A l'interior tot canvia: l'habitació, que un dia fou un espai íntim replet d'objectes viscuts i plens de significats, ara és un espai de disseny estandarditzat i sense ànima.

La ciutat ha canviat com conseqüència de l'evolució de la població. Podem analitzar els casos de les tres ciutats que estem treballant.

TEXT 4. De la tartana a la bicicleta

La ciutat transformant-se des de l'òptica de la mobilitat.

L'evolució de la trama urbana ha provocat un canvi en els sistemes de transport que, al seu torn, han influït en la transformació de la ciutat. Dels carrers terrers al paviment d'asfalt. Del tràfec de carros al bus, passant pel vehicle privat. Els distints mitjans de transport urbà han marcat la fisonomia dels carrers mentre tot un univers de signes ha poblat la ciutat per a organitzar el trànsit de vehicles i persones.

Un vehicle habitual a la societat tradicional, la bicicleta, reapareix amb força a l'àmbit urbà resimbolitzada ara com a signe de sostenibilitat, salut i modernitat que cada ciutat incorpora a la seua identitat: Valenbisi, Bicicas, Bicielx...

EXERCICI 5

Exercici 5. Proposta de classificació i comentaris per preparar la visita. Indica si al teu barri trobeu elements com els que apareixen als texts i expliquen la morfologia de la ciutat. Observació dels carrers de la ciutat:

Portal amb interfon, ascensor...	Mobilitat: taxi, autobús, metro, rodalies, carril- bici	Gentrificació: Airbnb, venta de <i>souvenirs</i>...

A més a més la ciutat és un espai dinàmic, que canvia amb els processos històrics.

Analitzarem els carrers on vivim i comparem el nostre espai viscut amb altres parts del plànol de la ciutat on vivim. Podeu fer sis/quatre fotografies dels llocs on viviu, indicant el que més agrada/desagrada. Indicarem els motius a una graella com aquesta. Quina diferència té un barri per una persona que viu sempre que altra que ve de visita?

Llocs fotografiats	Elements que m'agraden	Elements que rebutja

Podem classificar els motius de la classificació de topofília i topofòbia.

Treball de comparació en assemblea de classe: Quins llocs sembla més agradables i poden ser considerats com representatius del barri on viviu:

- Localitzeu a un plànol de barri els cinc principals edificis del barri.
- A la visita posterior pots confrontar la seua visió amb els documents escrits/fotogràfics del Museu
- Al final podem fer una exposició amb murals d'equips de l'alumnat on aparegan diferents llocs al temps, tal com es van transformar en formes, funcions, percepció de la ciutadania. És una tasca que pot involucrar a persones de les famílies de l'alumnat, que conserven fotos d'anys anteriors sobre el mateix lloc.

EXERCICI 6

LA DIVERSITAT DE LES CIUTATS

TEXT 5. D'ací i d'allà

La ciutat com espai divers, culturalment divers... ara més que mai.

Cada vegada més el món es conforma com una trama de ciutats globals, sovint aïllades del seu entorn local. Des del seu origen, les ciutats han estat pols d'atracció de gent diversa. Igual que persones d'origen valencià han habitat i habitem altres ciutats en pràcticament tots els continents del món, la globalització de les migracions ha fet que les ciutats valencianes estiguen poblades més intensament que mai per persones vingudes de indrets molt diversos (d'Itàlia, de Colòmbia, de Xina, del Regne Unit...). Aquest fenomen té repercussions polítiques, econòmiques, socials, demogràfiques i d'identitat cultural molt importants, que generen un debat molt intens i que marcaran el nostre futur.

A les dades demogràfics podem consultar d'on són els veïns de la nostra localitat. Podem començar per la nostra classe.

Exercici 6. Indica el lloc de naixement dels següents familiars:

En cas de no haver nascut ací, indica el **motiu** de viure en un lloc diferent al naixement en cada un dels casos. Comprovareu que gran part de les famílies de la classe han nascut en diferents llocs i han vingut a la ciutat per motius laborals.

l'estudi d'una ciutat

JO	
He nascut a: (Província/país):	
Vius ací des de l'any:	
Nombre de germans/es:	
M'agradaria ser:	
PARE	
Ha nascut a: (Província/país):	
Va eixir del lloc de naixement l'any:	
Nombre de germans/es:	
Qualificació laboral:	
MARE	
Ha nascut a: (Província/país):	
Va eixir del lloc de naixement l'any:	
Nombre de germans/es:	
Qualificació laboral:	
IAIO PATERN	
Ha nascut a: (Província/país):	
Va eixir del lloc de naixement l'any:	
Nombre de germans/es:	
Qualificació laboral:	
IAIO MATERN	
Ha nascut a: (Província/país):	
Va eixir del lloc de naixement l'any:	
Nombre de germans/es:	
Qualificació laboral:	
IAIA PATERNA	
Ha nascut a: (Província/país):	
Va eixir del lloc de naixement l'any:	
Nombre de germans/es:	
Qualificació laboral:	
IAIA MATERNA	
Ha nascut a: (Província/país):	
Va eixir del lloc de naixement l'any:	
Nombre de germans/es:	
Qualificació laboral:	

EXERCICI 7

Exercici 7. Cartografia la informació anterior. Utilitza els mapes de la pàgina següent, provincial d'Espanya o el planisferi si es tracta d'altres països. Posa un símbol o un color diferent en la província o país per a tu, un per al teu pare i la teua mare i un altre pels iaies també diferent (pots utilitzar els de l'exemple). Localitza els llocs, amb una llegenda identifica el nom de les províncies o països. No oblidis posar un títol i crear una llegenda pels subjectes familiars. Per exemple:

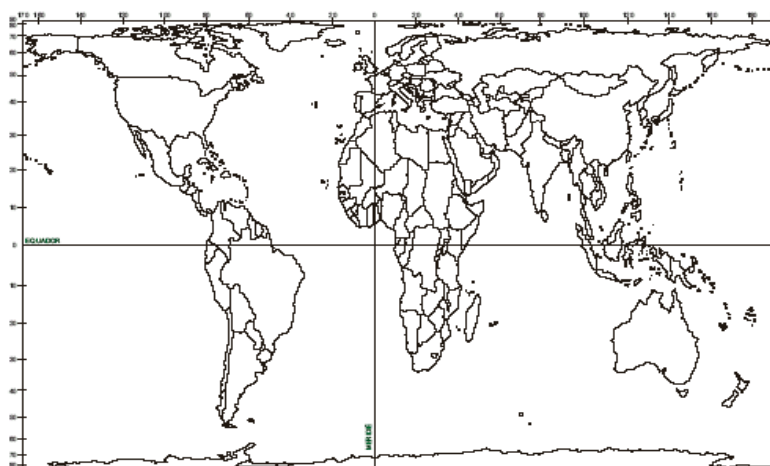
Jo * Pare: - Mare: + Iaies: = Iaies: #

TÍTOL: _____

LLEGENDA:

TÍTOL: _____

LLEGENDA:

EXERCICI 8

Exercici 8. En equip. Poseu en comú la informació de les enquestes individuals. Afegiu al vostre mapa l'origen familiar de tots els membres del grup. Trieu un representant per la posada en comú de la classe. Anoteu els diferents motius de viure en altre lloc on naixes.

EXERCICI 9

Exercici 9. Estadística de la classe. Anota els diferents llocs d'origen dels familiars de tota la classe. Agrupa per grau de parentiu i lloc d'origen. Expressa els resultats de forma proporcional (%). Al quadern anota els resultats.

Origen *	Jo	Pare	Mare	Avi p	Àvia p	Avi m	Àvia m
València							
Prov. València							
Altra província CV							
Altra Província							
Altres països							

*Classificació que utilitza INE. Així és més fàcil comparar resultats

$\% = \text{Ne de cada origen} \cdot 100 / \text{Total d'alumnes}$

Anota les diferents províncies:

Països:

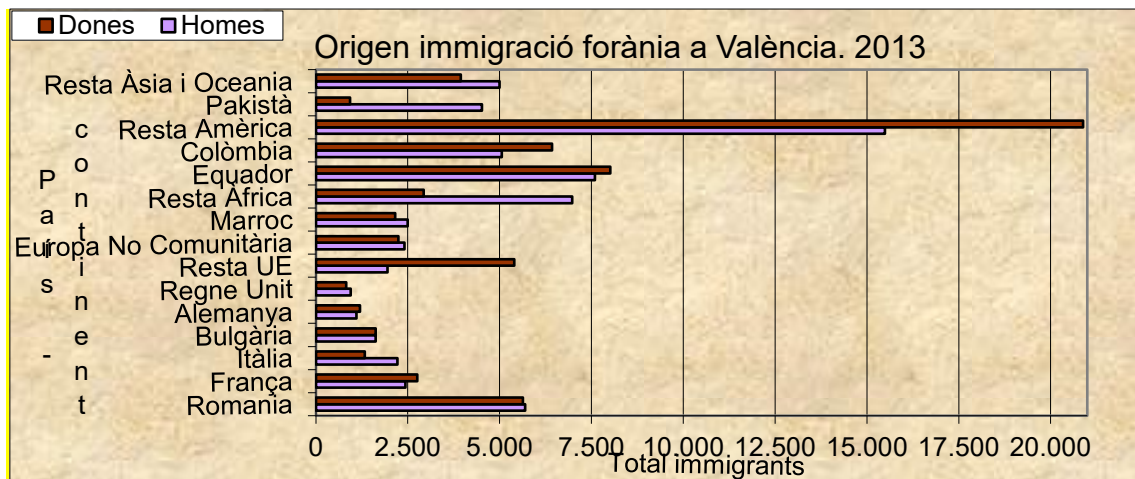
Anota els **motius de viure en altre lloc** de tota la classe quan siguen diferents als del grup.

Cartografia els moviments migratoris resultants. Indica els llocs d'origen dels familiars que abandonaren el lloc de naixement al s. XX i al s. XXI de diferent color. Com explicaries l'evolució de la població de la ciutat de València? Una gran part de la població ve d'altres ciutats o del camp?

EXERCICI 10

Exercici 10.- Síntesi. Elabora una redacció per entregar, on indiques l'origen dels familiars de l'alumnat de la classe (utilitza la informació elaborada en classe), quina font d'informació hem utilitzat, i finalment quin han estat els motius de viure en altre lloc on naixes. Creus que les migracions poden explicar per què la població es concentra en àrees i en ciutats? Penses que la teua ciutat és una ciutat multicultural amb els dades que has conegut?

Organitza i exposa. Amb la informació recollida a classe dels exercicis 8 i 9, elabora un mural amb un gràfic on es mostre l'origen dels familiars i mapes d'Espanya i del món on es localitzen les províncies i/o països de tota la classe. Destaca en titulars els aspectes més rellevants i les diferències amb el conjunt de la ciutat de València (utilitza el gràfic). Valora el treball realitzat, els aspectes que has après i les migracions. Expliqueu si els resultats de classe coincideixen amb el conjunt del municipi de València, tal com expressa la gràfica de l'ajuntament.

EXERCICI 11

Exercici 11.-En aquest exercici anem a estudiar com s'ha produït el procés d'urbanització i quines són les seues conseqüències, des del punt de vista urbanístic i mediambiental.

En primer lloc ens anem a fixar en com s'ha produït l'expansió urbana, els canvis en l'ocupació del sòl i l'especialització en àrees segons les funcions amb un exemple: **estudi del meu barri**.

Analitzem el **procés d'urbanització al barri. En grup**.

Sobre el plànol del teu barri localitza els principals edificis que haveu triat a l'exercici 5. Localitza també el centre escolar on estàs estudiant. Per colors diferencia els edificis més antics i més recents dels carrers, per a la qual cosa cal preguntar als veïns.

Elaboreu una redacció on expliqueu **l'evolució urbana** del barri. Haveu d'especificar: què hi havia abans de la construcció dels edificis que has identificat, quan s'urbanitza, els canvis en l'ús del sòl, quins són els edificis "pioners", el més recent... Concreteu quan es pot dir que la zona on vius s'uneix a la trama urbana de València i si hi ha espais en què es realitzen les activitats anteriors o no s'han urbanitzat.

Creeu un símbol per a cada tipus d'ús, per exemple: oci, comerç, transport, residencial, indústria... i l'apliqueu sobre el mapa seguint els carrers. Treieu conclusions sobre la major o menor densitat de cada funció, indiqueu si s'observa una **especialització** segons les zones del barri, quina és la funció dominant en conjunt i quins serveis haveu de buscar fora del barri. Indiqueu com s'estableix la **comunicació** amb la resta de la ciutat i entre el mateix barri, si existeix alguna barrera antròpica (carrer amb molt de tràfic).

Conclusió. Elaboreu una breu redacció on indiqueu quin tipus de font haveu utilitzat per realitzar l'estudi del barri, què haveu après i feu alguna proposta que el podria millorar.

TEXT 6. De la Paqueteria Carbonell al vending

La ciutat, el comerç i la seua sociabilitat... ara tot canvia... es comercia amb màquines. El comerç forma part substancial de la ciutat. Els mercats i les botigues, més enllà del fet econòmic, articulen i dinamitzen la trama urbana i la ciutadania. La substitució del comerç tradicional per les franquícies, els centres comercials i la venda en línia, provoca l'homogeneïtzació de l'oferta: productes i botigues semblants a totes les ciutats. A més, aquest procés provoca canvis en l'ús de l'espai urbà i acaba amb les xarxes de relacions personals que fomentava l'activitat comercial tradicional, de vegades molt identificada amb un espai i un temps concrets. El comerç passa de ser un fet social a ser una experiència entre persones i màquines.

Donem una visita pel barri i fem fotografies dels comerços que ens trobem en aquest itinerari. Fes dues llistes: una pels articles locals altra pels foranies. Podem veure quin tipus de productes podríem trobar en qualsevol altre lloc del món.

TEXT 7. De l'obrador al coworking

El treball a la ciutat... noves formes de treball.

Les ciutats han sigut centres industrials. Des de temps antic s'hi concentraven els artesans i després, amb la industrialització, les fàbriques. Però l'activitat manufacturera ha anat desapareixent d'aquest paisatge urbà: el sector artesanal per no poder competir amb la indústria i les fàbriques per raons ambientals, logístiques i a la cerca de sòl més barat. Velles naus abandonades o reconvertides i els noms d'alguns carrers són testimonis d'aquest passat. Els antics obradors, com aquest de Pasamanería Valenciana, són substituïts per espais de treball compartit, el cotreball, on la gent treballa en una indústria nova de base tecnològica.

EXERCICI 12

Exercici 12. Al teu carrer diferencia els comerços tradicionals dels que són multinacionals o que són gran supermercats. Pregunta a la teua família com eren abans els comerços del barri.

TEXT 8. Juntar-se...

La festa a casa Insa, les noves formes d'oci... les dinàmiques culturals i polítiques

Roberies com Casa Insa ens donen una idea de la riquesa del món festiu valencià tradicional. Custodiats al seus armaris, el museu va recuperar de Insa centenars de peces d'indumentària festiva i de teatre que ens serveixen per entendre millor l'oci, les celebracions i el ritual en la societat valenciana tradicional. Hui el món que Insa reflexa ha canviat. Les ciutats valencianes són més heterogènies que mai. Hi ha gent de múltiples creences, ocupacions, ideologies i procedències. A les celebracions locals, com ara les falles, els moros i cristians o els carnestoltes, s'afigen ara noves festes. Així, s'hi pot veure a les nostres ciutats gent celebrant l'Any Nou Xinés o el Halloween, mentre que quan ve el Nadal, el Pare Noel ens porta regals.

EXERCICI 13

Exercici 13. On aneu a jugar un dissabte? Aneu al carrer o a un lloc tancat? És un lloc públic o privat.

TEXT 8. Juntar-se...

La festa a casa Insa, les noves formes d'oci... les dinàmiques culturals i polítiques

Roberies com Casa Insa ens donen una idea de la riquesa del món festiu valencià tradicional. Custodiats al seus armaris, el museu va recuperar de Insa centenars de peces d'indumentària festiva i de teatre que ens serveixen per entendre millor l'oci, les celebracions i el ritual en la societat valenciana tradicional. Hui el món que Insa reflexa ha canviat. Les ciutats valencianes són més heterogènies que mai. Hi ha gent de múltiples creences, ocupacions, ideologies i procedències. A les celebracions locals, com ara les falles, els moros i cristians o els carnestoltes, s'afigen ara noves festes. Així, s'hi pot veure a les nostres ciutats gent celebrant l'Any Nou Xinés o el Halloween, mentre que quan ve el Nadal, el Pare Noel ens porta regals.

EXERCICI 14

Exercici 14.-Sobre el plànol de València localitzeu l'aeroport, port marítim, les estacions del Nord, de Joaquim Sorolla i la d'autobusos. Indiqueu els problemes de intermodalitat: Temps de desplaçament entre un medi i altre de transport. Amb l'ajut d'internet busqueu els principals destins de l'aeroport i les estacions. Sobre un mapa d'Espanya i del món cartografieu els viatges entre València i altres ciutats.

Activitat de conclusió sobre l'estudi de les ciutats al segle XXI

TEXT 9. De l'Estació del Nord de València a l'estació de l'AVE

Tots els llocs són uns espais de vida als quals donem un significat unit a les nostres experiències personals i col·lectives. Segons l'antropòleg Marc Augé, en la societat postmoderna en la qual vivim trobem dos tipus de llocs: *el lloc* antropològic, vinculat a una tradició i una continuïtat històrica, que amb la seua estètica transmet identitat al grup, com ara les catedrals, els mercats o els edificis com l'Estació del Nord de València. D'altra banda estan els *no llocs*, espais propis de la nostra època i que són similars en tot el món perquè reflecteixen una cultura mundial més homogènia, com són els centres comercials, els aeroports o les estacions del tren d'alta velocitat.

Text 10. Els murs de la ciutat

La majoria de les ciutats fa segles que enderrocaren les seues muralles per a créixer, però molts altres murs hi continuen presents. Alguns són murs físics que tanquen i separen espais i propietats i que s'han transformat en suport d'expressions artístiques i de reivindicacions polítiques, veïnals i culturals. Són un reflex de l'associacionisme, de les dinàmiques socials i de l'oferta cultural de la ciutat. Però hi ha també altres murs a les ciutats; es tracta d'uns murs pot ser molt més alts i sovint menys visibles. Son la desigualtat social, la marginalitat, la pobresa i també la soledat.

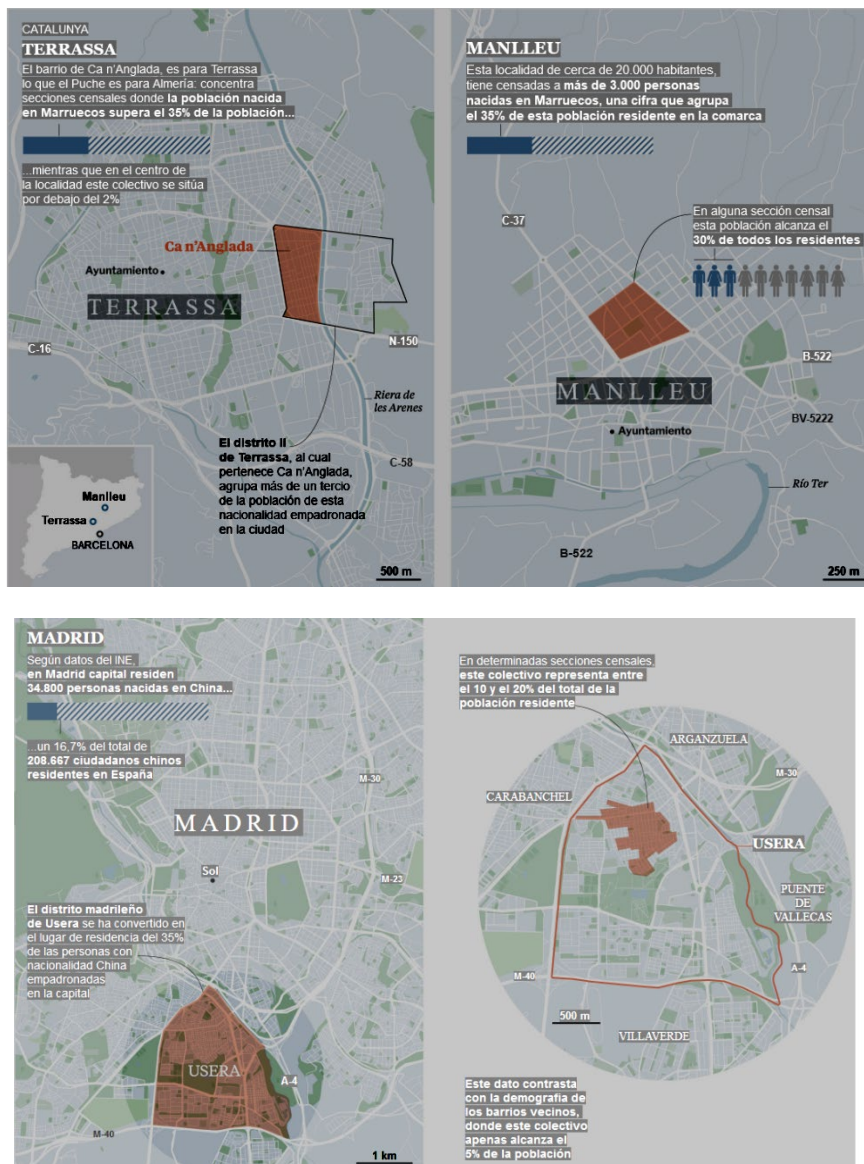
EXERCICI 15

Exercici 15.- On podem trobar els murs invisibles de les ciutats actuals?. Sobre el plànol de la ciutat on viuen els/les alumnes poden fer una selecció de barris que pensen que són perillós per anar de visita. Després podem explicar els motius.

Demografia. España segregada. Laura Aragó. 20/12/2020

Los marroquíes en las periferias, los británicos en la costa y los chinos en las grandes ciudades evidencian un país de desigualdades, ¿dónde se concentran las comunidades extranjeras?

<https://stories.lavanguardia.com/vida/20201220/31473/la-espana-segregada>

EXERCICI 16

Exercici 16.- Analitza l'evolució de la població de les ciutats anteriors amb l'ajuda de les xifres de les taules. Estableix etapes de major i menor creixement i les relacions amb el creixement urbà. Explica quins **factors** han pogut contribuir a les variacions en cada moment.

EXERCICI 17

Exercici 17.-Penseu que a 2024 es podia repetir el procés participatiu que ha donat com resultat el parc del riu? Es a dir penseu que es pot repetir ara un procés semblant al que es va registrar al final del segle XX amb els moviments de Volem riu verd, Salvem el Saler, Salvem Cabanyal, etc.

Elabora un informe sobre els canvis de la morfologia (urbs) de la ciutat com conseqüència de l'acció participativa